

O manželkách evanjelických farárov

Základnou bunkou spoločnosti je rodina a v cirkvi je základnou jednotkou cirkevný zbor, podľa Biblie označovaný ako dom – rodina. Apoštol Pavel píše Timoteovi (1 Tim 3, 14 – 15): „*Aj keď dúfam, že skoro prídem, píšem Ti, aby si vedel ako konať v dome Božom, ktorým je cirkev živého Boha, tento stĺp a základ pravdy.*“ Pravdepodobne poukazuje pisateľ listu Židom (Žid 3, 3 – 6) na to, že podobne ako Mojžiš bol verný v celom svojom dome, je Kristus ako Syn nad Jeho domom a tým domom (rodinou) sme my, ak pevnú dôveru a chválu zachováваме až do konca. Apoštol Pavel (1 Pt 4, 17) hovorí, že „*práve Boží dom* (teda spoločenstvo Božieho ľudu, ktoré žije ako Božia rodina) *bude miestom, kde sa začne uplatňovať Boží súd.* Rodina cirkvi je preto miestom, kde sa má najjasnejšie prejavovať Kristova vláda a naša zodpovednosť.“(1)

„Ježiš Kristus je rozhodujúcou autoritou našich rodín a cirkvi, organizovanej podľa vzoru rodiny – domu, ktorý patrí Bohu. Kristus so svojím postojom k ľuďom, so svojou zachraňujúcou láskou, so svojím vykupiteľským dielom, ktoré sa dodnes ponúka každému človeku, so záujmom o každého človeka, dáva vnútorný obsah našim vzájomným vzťahom a určuje tiež náš vzťah k okoliu.“(2)

Popri fixných písomných prameňoch je naratívna výpoveď informátora takisto zdrojom informácií k danej problematike a je to jeden z prameňov výskumu. „Orálna história je verbalizovaným vyjadrením historického povedomia jednotlivca či skupiny, ktoré špecifickým spôsobom odráža ... záujmy jednotlivca a skupiny v širšom sociálno-historickom rámci. Minulosť sa v orálnej histórii interpretuje prostredníctvom aktuálnej skúsenosti rozprávača. V textoch sa tak uplatňujú princípy prezentizmu, subjektivismu, selektívnosti.“(3)

Pri výskume ženskej problematiky v rodine evanjelického farára boli objektom nášho záujmu manželky evanjelických a. v. farárov, ktoré nepôsobili v činnnej farárskej službe a ktoré sú už v dôchodkovom veku mimo aktívnej služby manžela. Kľúčom k výberu skúmaných objektov boli farári, ktorí boli za svoje presvedčenie perzekuovaní, ktorí pôsobili vo vysokých funkciách v rámci hierarchie Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku, alebo presídlenci na Slovensko.

Výskum sme uskutočňovali metódou rozhovorov podľa vopred vypracovaného dotazníka. Výsledkom boli magnetofónové nahrávky a epištolárnou formou spracované odpovede jednotlivých respondentov. K poznaniu situácie v cirkvi nám slúžila memoárová literatúra prenasledovaných evanjelických kňazov z obdobia 50. rokov 20. storočia, ktorá knižne vyšla na Slovensku, ako aj rukopisné diela z tohto obdobia.

postavenie rodiny evanjelického farára v komunistickom období

„Urbánne (a nielen urbánne) spoločenstvo samozrejme nepredstavuje homogénny celok. Je vnútorne diferencované a jednotlivci sú na základe svojej profesie, zdrojov príjmu a spoločenského postavenia rodiny začlenení do určitej sociálnej vrstvy.“ (4)

História nás učí nezabúdať a poučiť sa z minulého. Predkladaná materiálová štúdia chce zdokumentovať situáciu v evanjelickej farárskej rodine, ktorá mala v spoločnosti vždy zvláštne postavenie. V spoločenskej hierarchii zaujímal vyššie postavenie preto, že evanjelickí kňazi boli v minulosti nositeľmi vzdelania a pokroku, kontaktovali sa s intelektuálnymi kultúrnymi osobnosťami, čo spätne pôsobilo na ich rodiny, udávalo im smer a orientáciu v spoločnosti. Aj to bol dôvod pre vedenie štátu s jeho straníckou ideológiou potlačiť duchovno – noblesnú orientáciu farárskych rodín, nedovoliť farárskym deťom študovať a zmariť náboženskú výchovu v spoločnosti.

Po perzekuovaní katolíckych kňazov v 50. rokoch 20. storočia na Slovensku prišli o niekoľko rokov neskôr na rad i evanjelickí kňazi, ktorí boli obviňovaní z „protištátnej činnosti“, ktorá bola v rozpore s nastolenou štátnou ideológiou marxizmu-leninizmu. Vyšetrovanie štátnou bezpečnosťou a väznenie evanjelických farárov zasahovalo do ich rodín a boli to práve manželky, ktoré trpeli najviac. Jednak strachom o manžela, výchovou detí, riešením s tým spojených existenčných problémov.

Evanjelická rodina je poznamenaná vysokým stupňom solidarity a vzájomnej súdržnosti. Túto skutočnosť predznamenával i fakt, že v jednej domácnosti žilo viacej generácií, ktoré spájala aj spoločná viera v Boha. Sledovaná vzorka skúmaných žien potvrdzuje, že tieto pochádzali z intelektuálnych rodín, ktoré svojím cítením a uvedomovaním si hodnôt ponúkali svojim deťom obraz domova a rodiny, akú by si v budúcnosti mali zariadiť aj ony.

Respondentky, s ktorými sme robili výskum, nepochádzali z jednoduchých rodín. Boli to dcéry: evanjelického farára – seniora, bankového úradníka, riaditeľa banky, vedúceho bane, evanjelického kantora, ochotníckeho herca, člena spevokolu, zapisovateľa v Slovenskej evanjelickej jednote, presbytera, kurátora cirkevného zboru, alebo hlavného revidenta ČSD.

Dominantné postavenie mala v rodinách viera, vštepovanie kultúrnych, morálnych a spoločenských hodnôt, vedenie k skromnosti, pomoci druhým a obetovania sa druhým.

Farárske rodiny hoci za ťažkých okolností všemožne poskytovali svojim deťom vzdelanie, viedli ich k pestovaniu kultúry a umenia a viedli ich k morálnemu životu a svedomitému plneniu povinností v práci – zaiste aj podľa francúzskeho – noblesse obligeant (pôvod zaväzuje).

úloha manželky farára

Aby mohol byť muž ako evanjelický farár úspešný, aby mal vytvorené všetky podmienky na dobrú a kvalitnú prácu, potreboval pri svojom účinkovaní pri sebe neobyčajnú ženu. Manželku, dobrú mamu svojich detí, strážkyňu, ochrankyňu, radkyňu, ale aj dobrú kolegyňu a predovšetkým tolerantnú, trpezlivú a láskavú ženu. Lebo v evanjelickej cirkvi potrebuje cirkevný zbor nielen svojho duchovného pastiera, ale aj jeho družku, ktorá plní dôležité funkcie.

„Medzi prvoradé úlohy manželky farára patrí stáť pri jeho boku v dobrom i zlom a pomáhať mu pri riešení životných ťažkostí. O to som sa vždy snažila. Dvere na našej fare, kdekoľvek sme pôsobili, boli vždy otvorené pre každého. Ľudia prichádzali na faru hlavne so svojimi rodinnými problémami. Išlo o otázky manželských vzťahov, nedostatku porozumenia medzi rodičmi a deťmi, vzťahu cirkvi a chrámu Božieho v totalitnom režime. Mladí ľudia prichádzali radi na faru s otázkami v oblasti ideologickej.“ (D. G.)

„Cirkevníci prichádzali na našu faru s dôverou v rôznych situáciách. My sme boli otvorení k nim a oni to vďačne opätovali. Dvere na fare boli otvorené pre každého, „kráľovská fara“ (fara v Modre – Kráľovej, pozn. aut.) bola známa svojou pohostinnosťou. Už pri našej svadbe sme si otvorili knihu návštev, v ktorej máme krásne záznamy a podpisy našich hostí. Básnik Janko Smrek do nej 28. 5. 1964 napísal: Keby som sa cítil dôležitým a písal svoj životopis, fara na Kráľovej by v ňom mala svoje kapitoly. Chlapčensťvo – latinčina – obdiv k múdrym ľuďom – nádeje, že budeme tiež takí – a veľa, veľa rozpomienok z chlapčenských čias... A teraz nové kúzla, keď táto fara má znova svojich géniov (dobrých duchov) a sme pri nich šťastní!“ (L. P.)

Rola manželky farára ako matky mala prioritné postavenie a vždy bola vysoko hodnotená, najmä ak sa materstvo spájalo s väčším počtom detí. Najčastejší počet detí vo farárskych rodinách bol tri deti (podľa informátorov preto, aby rodina vychovala jedno dieťa za matku, jedno za otca a jedno Pánu Bohu). Zaoberať sa s deťmi, preukazovať im

starostlivosť a ochranu, preukazovať im materinskú lásku, bolo to najpodstatnejšie vo farárskej rodine.

o rodinách, z ktorých manželky farárov pochádzali

Sledovaným objektom sa s detstvom spájajú aj takého spomienky:

„Spolu s bratom sme mali šťastie narodiť sa do takej rodiny, v akej sme vyrastali. Žili sme v kruhu lásky, porozumenia, bez hádok. Veľmi rada si spomínam na chvíľky so spevom, keď hral ocko na klavíri a my sme s mamičkou spievali. Nábožnému spevu sme venovali veľa času. S menom Božím sa začínal i končil každý deň“ (D. J.)

„V našej rodine sa žilo veselo, v radosti, v skromnosti, nábožne a poctivo. Mamička s oteckom vedeli zabezpečiť hojnosť duchovne i telesne nielen pre nás deti, ale vedeli sa deliť aj s tými, čo mali od nás menej“ (R. M.)

„Rodina sa takmer denne stretávala a práce na poliach sa vykonávali spoločne, či to bolo sadenie a vyberanie zemiakov, žatva, mlatba, alebo zber kapusty či burgyne. ... Návšteva chrámu Božieho bola samozrejmosťou každú nedeľu a popoludní, Nedeľná škola, potom Dorast a Združenie evanjelickej mládeže“ (R. M.)

„Často sme doma spievali. Mamička svojím krásnym spevom vytvárala oázu pokoja v našej domácnosti. V našom rodičovskom dome bola láskavá atmosféra. Toto všetko formovalo aj nás deti“ (R. M.)

„V detstve i v mladosti, v rodine, či v styku so spolužiakmi, videla som len život na úrovni a myslela som si, že je to tak všade. Ale spoznala som aj život z druhej stránky. Aj za toto poznanie Pán Boh zaplatí, lebo človek nemôže žiť len ako vo vatičke“ (D. J.)

„Domáce pobožnosti boli miestom, kde sa deti zoznamovali s vierou svojich otcov a matiek. Integrovali rodinu duchovne, pretože tam, kde sa otec a matka modlili a spievali si so svojimi deťmi, viedlo ich to aj k praktizovaniu viery v živote pred svojou rodinou.“ (5)
Krásne bezstarostné detstvo a dievčenské roky sa spájali aj so stredoškolským či vysokoškolským štúdiom. Voľné chvíle prežívali v Združení evanjelickej mládeže, s ktorým sa zúčastňovali rôznych cirkevných i kultúrnych podujatí, venovali sa letnému a zimnému športovaniu, hrávaniu divadiel, zúčastňovali sa recitačných pretekov, sledovali cirkevného dianie.

Detstvo a dospievanie poznačilo pôsobenie významných farárskych osobností. Farár obyčajne intelektuálne a duchovne orientoval svojich cirkevníkov a pani farárka sa stávala ženským vzorom najmä pre dievčatá.

Najnižším vzdelaním, ktoré respondentky dosiahli, bola maturita z gymnázia. Sú medzi nimi učiteľky, komerčná inžinierka a chemická inžinierka.

ako sa zoznámili

S budúci manželmi sa zoznamovali najčastejšie počas vysokoškolského štúdia alebo v cirkevných zboroch, z ktorých pochádzali a ich mužské proťajšky v nich pôsobili na kaplánskom alebo farárskom poste.

„S manželom sme sa zoznámili, keď kaplánčil vo Vrútkach. Boli sme zasnúbení dva roky a ja som mohla spoznať duchovné hodnoty svojho snúbenca a tak som porozumela jeho práci na vinici Pánovej. Naším životným krédom boli slová: Hľadajte najprv kráľovstvo Božie a Jeho spravodlivosť a ostatné – všetko toto – bude vám pridané (Mt. 6, 33)“ (R. M.)

„On mal tridsiatku za sebou, ja som bola dvadsaťpäťročná, takže naše predstavy o manželstve neboli ľahkovážne. Rozumeli sme si a rozhodli sme sa pre spoločný život. Uvedomovala som si, že úloha farárky nebude ľahká. Mala som však dobrú náboženskú výchovu.“ (D. G.)

„Pracovala som v Sdružení evanjelickej mládeže, kde ma zvolili za členku seniorálneho výboru. Jeho predsedom bol Dr. Ján Petrik. Vtedy sa začala naša známosť. Pán

farár Dérer, môj katechéta a učiteľ, mi blahoželal k zasnúbeniu týmito slovami: ...želám Vám, aby ste sa dobre cítili po boku svojho manželského druha, ale aj v tom životnom povolání, do ktorého sa dostanete ako farárka zboru. Je dávnou a peknou tradíciou v našej cirkvi, že cirkevnému zboru patrí nielen farár sám, ako duchovný otec, ale aj farárka, ako duchovná matka...“ (E. P.)

„Pochádzala som zo starej čakovickej puritánskej evanjelickej rodiny. Do školy som chodila v Prahe a, skončiac obchodnú školu, pracovala som v Husovom dome. Mala som dvadsaťtri rokov, keď som sa zoznámila s o sedem rokov starším mužom, ktorý ako evanjelický farár prišiel niečo vybaviť do Husovho domu. Na poslednú stránku môjho dievčenského pamätníka mi neskôr napísal: „Miluška moja drahá, čím mám Ťa pomenovať, keď na mňa letkom zašleš vše pozor svoj, tú krotkú holubičku, jejž každé pieratko je olivovou vetvou pokoja. Tvoj hlas, ktorý nech by počuli naše suché stromy v zime, veru vyhnali by ihneď ratolesti v tom domnení, že je tu už jaro. Čím pomenovať Ťa, Ty duše mojej jediný, no nad svet drahší poklad, premilá moja budúca mladožienka krásna, čím mám Ťa pomenovať?“ Odišla som na Slovensko a po celý život som myslela na myšlienku nášho sobášiaceho farára, ktorý mi pripomínal, že ak si zamilujem Slovensko aj s jeho ľuďmi, že sa mi to vráti. Bola to pravda. Láska prijímaná i dávaná dokázala všetko...“ (M. L.)

zamestnanie a pôsobenie manželiek farárov

Najťažšiu pozíciu v zamestnaní mali skončené učiteľky. Pedagogická činnosť bola totiž nezlučiteľná s osobou manželky farára a preto boli postavené pred rozhodnutie: alebo sa vzdať učiteľského miesta alebo sa vydať za farára. Každá z nich sa rozhodla vzdať sa svojho učiteľského pôsobenia. Ale byť farárovou ženou nebolo jednoduché ani v iných zamestnaniach. Všade sa náboženské presvedčenie vnímalo ako oportunistické a preto uchádzať sa farárovej žene o akékoľvek miesto bolo priam nemožné. Dokumentuje to aj veľký pohyb v zamestnaní.

Chemická inžinierka po pôsobení na mieste stredoškolskej profesorky prešla po vydaji za farára týmito zamestnaniami: bola vývojovou pracovníčkou v Lykotexe, samostatnou chemičkou v magnezitových závodoch, sortimentárkou v Jednote. Komerčná inžinierka bola nezamestnaná, venovala sa výchove detí a pomáhala manželovi, neskôr bola zamestnaná na právnom oddelení Spojeného veľkoobchodu P. R., pokladníčkou v staničnej reštaurácii, pisárkou v Stredoslovenských konzervárňach a liehovaroch, aby nekazila v podniku plán kádrov a nikde jej nebolo zohľadnené vysokoškolské štúdium. Až neskôr dostala miesto ako interná učiteľka ekonomických predmetov v učňovskej škole, vzápätí nasledovalo prepustenie zo školských služieb v zmysle generálnej línie KSČ (v 70. rokoch preverovacia komisia vypracovala na D. G. veľmi dobrý posudok, pokiaľ išlo o odbornosť a kvalitu jej práce. Argumentom, ktorý ovplyvnil komisiu v jej neprospech bolo, že bola vychovávaná v náboženskom duchu a že v ňom aj zotrúva.). Napokon bola vedúcou účtovníčkou vo vydavateľstve Transcius a neskôr archivárkou a pracovníčkou knižnice.

Učiteľka si na svoje pôsobiská spomína takto: „So všetkou vážnosťou som prevzala úlohy, ktoré ma na fare ako manželku evanjelického farára čakali. Začala som pracovať s deťmi v Nedeľnej besiedke, nacvičila som s nimi divadelnú hru, avšak prvú aj poslednú. Bolo to v čase, keď Okresný úrad siahol na našu evanjelickú školu. Ďalšími tlakmi sa zborová činnosť postupne zužovala len na Služby Božie v kostole. Zanikalo Združenie evanjelickej mládeže, Slovenská evanjelická jednota, ktoré mali v našom zbore rozvinutú činnosť, a samozrejme, aj práca s deťmi. Zostalo nám len vyučovanie náboženstva a konfirmandov. Manžel bol už vtedy profesorom na Evanjelickej bohosloveckej fakulte a v čase jeho zaujatia na fakulte som ho zastupovala pri vyučovaní náboženstva. Moja pomoc bola neskôr zmarená, lebo riaditeľ školy naznačil, že okrem farára nikto nesmie v škole učiť. (...) Ako manželka farára som nemala možnosť uplatniť sa ako učiteľka. Školský odbor každú moju žiadosť

zamietol. Neskôr sa mi naskytla príležitosť prijať miesto lektorky v Múzeu Ľudovíta Štúra v Modre, kde som pracovala desať rokov. (...) Od roku 1991 som pôsobila v bratislavskom zbore ako katechéta, čo ma veľmi uspokojovalo. Ako dôchodkyňa som mohla slobodne učiť v škole a privádzať deti k viere“ (Ľ. P.)

Absolventka gymnázia, ktorá sa ako mladá vydala za farára – seniora, pracovala ako robotníčka v likérke, záhradníčka, lesná robotníčka: „*Po manželovom zaistení som chodila robiť s bátovskými ženičkami do hory. Robota v hore bolo mojím najkrajším zamestnaním v živote. Každý deň v Božej prírode, na istom vzduchu – zase jedna milosť Božia.*“ (D. J.) Neskôr bola zamestnaná ako nočný dozor v domove mládeže, potom ako čistička vozňov v ČSD a napokon v tranzite. „*Nevadilo mi to, lebo moja dobrá mati ma vždy učila, že za žiadnu robotu, keď ju robím statočne, sa nemám hanbiť.*“ (D. J.)

fungovanie farárskej rodiny

Farárske rodiny v mnohých zboroch nemali domov, strechu nad hlavou, alebo sa nasťahovali do starých vlhkých fár, ktoré potrebovali úpravu a rekonštrukciu, alebo aj novú výstavbu.

Farári ako manželia sa domácnosti nevenovali vôbec. Farnosti ako matkocirkvi mali mnoho filií, čo farárovi sťažovalo prácu cestovať a opatrovať cirkevníkov v odľahlejších miestach vyučovaním náboženstva, prípravou na confirmáciu, pohrebmi, nacvičovaním spevokolu, prípravou biblických hodín a ďalších aktivít zborového života. Boli zaujatí množstvom služobných povinností a spoľahli sa v tomto na svoje družky. V mnohých farárskych domácnostiach pomáhala pani farárke pri domácich prácach alebo pri prácach v záhrade staršia žena z príbuzenstva, mladé dievča z rodiny, alebo išlo o príležitostnú pomoc v naliehavých situáciách.

Bola bieda, ale žičliví ľudia sa podelili so svojím málom aj s rodinou farára, ktorý mal na prežitie ešte menej. Delili sa úprimne a tak spolu vytvárali puto bratskej lásky a porozumenia.

Niektorí farári vôbec nemali dovolenku za celý život. Na dovolenku nebolo na fare ani času pomyslieť. Častejšie chodievali farári na liečenia (najčastejšie sa liečili na hlasivky).

Život vo farárskej rodine bol družný. „*Nedele a sviatky sme trávieli spoločne s mojou mamou – vdovou a s manželovou sestrou. Pri veľkom stole nás sedávalo aj deväť – to sú nezabudnuteľné chvíle. Keď nastali letné prázdniny, manžel sa každoročne pripravoval prednáškami na teologický kurz, len potom sme sa s deťmi pobrali niekam na pár dní, zvyčajne do horského prostredia.*“ (Ľ. P.)

Manželky farárov sa starali o udržiavanie priateľstva so susediacimi farárskymi evanjelickými rodinami: robievali spoločné posedenia pri ohni, pomáhali si pri prácach v záhrade, kamarátili a hrávali sa spolu ich deti, vypomáhali si detským ošatením.

Deti z dediny rady chodievali na faru a tak neformálnym spôsobom viedli členovia farárskej rodiny aj ďalšie deti ku kresťanskému spôsobu života a k práci v cirkvi. Panie farárky učili hrať deti z dediny na klavíri, doučovali ich matematiku, chémiu, čo rodičia detí náležite oceňovali.

Farárske ženy pripravovali s deťmi program na sviatky – Vianoce, confirmáciu, vystúpenia mládeže na rôznych stretnutiach. Vynikajúcim spôsobom zblíženia sa s rodinami cirkevníkov bolo založenie spevokolu. Účinkovanie spevokolu bolo nezaplátiteľným pri pohreboch, sobášoch a rôznych jubileách, lebo práve vystúpenie spevokolu dodávalo všetkým aktom dôstojnosť a krásu. Farárky prostredníctvom členiek spevokolu pripravovali programy s deťmi, zabezpečovali pohostenia pri rôznych príležitostiach, ak bola potrebná mužská pomoc, znovu to zariadili ženy cez svojich mužov a synov.

Manželka profesora teológie pomáhala pri prepisovaní rukopisov teologickej literatúry, ktorých bol autorom, ako vzdelaná slovenčinárka mu robievala korektúry pre tlač. Iná zase pôsobila ako kantorka v cirkevnom zbere.

„Venovala som sa činnosti Červeného kríža ako predsedníčka. V tejto funkcii som mala možnosť širšie pôsobiť medzi ľuďmi oboch vierovyznaní, čo bolo – myslím – prínosom v tomto smere. Plnili sme povinnosti Červeného kríža v sociálnej oblasti, v osвете a dobrovoľnom darcovstve krvi. Tu sa mi dostalo ocenenia aj zadosťučinenia.“ (Ľ. P.)

V niektorých obciach chodievali manželky farárov navštevovať šestonedielku po pôrode a vždy priniesli skromný darček, alebo slepačiu polievku mladej matke.

Udržiavali blízke kontakty s rodinami svojich detí, pomáhali pri výchove vnúčeniec, udržiavali návštevy a pestovali rodinné tradície v širšej rodine.

farárova rodina v čase prenasledovania

Manželky evanjelických farárov prekonávali nepriazeň a nezičlivosť totalitného režimu, ktorý vždy negatívne zasahoval do ich rodinného života. Najmä v ťažkých okamihoch života spoznávali kto je kto. Tieto ženy precit'ovali zákony, podľa ktorých žili, lebo mali pevnú a silnú vieru v Boha, ktorá im pomáhala prežívať život na okraji priepasti. Snažili sa byť rovnako vľúdne ku každému.

„Vďaka Bohu som prežila mnoho krížov. Deti boli po manželovom zaistení vyvedené z koľají, nechápali, čo sa stalo, prečo sú odrazu bez otca. Modlievali sme sa s nimi za ocka, rozprávali sme im mnoho o ňom a citlivé dušičky to prijímali. Večernú modlitbu si upravili: „ako vo dne tak i v noci – buď ockovi na pomoci“. Pri večerných prechádzkach si Janko vzdychol: „mesiačik – kosáčik, ty svietiš aj na nášho ocka, prosím ťa, pozdrav ho tam!“ Bolo to tak. Stenať nepomohlo.“ (D. J.)

„V 50. a 60. rokoch chodievali ku nám rôzne „návštevy“. Spočiatku sme len tušili, no neskôr sa to potvrdilo, že hľadali zámienky manžela prichytiť pri neopatrnom slove alebo ho „usvedčiť“ z tajných kontaktov so západom. Jednoducho bol sledovaný. Podozrenie bolo založené na tom, že manžel mal priateľa Čecha, s ktorým študovali v Paríži na Sorbonne. Keď jeho priateľ natrvalo odišiel do USA, ich kontakty sa prerušili. Napriek tomu utajení provokatéri, ktorí nás navštevovali, sa pokúšali tieto kontakty vykonštruovať, čo prinášalo zneistenie a stresy. To sa napokon odrazilo aj na manželovom zdravotnom stave.“ (Ľ. P.)

„Problémy som mala, keď mali ísť deti študovať. Bolo to kopy behania a prosíkania po úradoch. Pomohol mi Jožko Lenárt, rodák z Porúbky, otcov konfirmand, po rokoch I. tajomník ÚV KSČ. Hej, teraz sa to už hovorí, ale vtedy mi do smiechu nebolo! (D. J.)

farárova rodina a prostredie, v ktorom existovala

Ženy farárov sa zorientovali v prostredí, zaradili sa do kolektívu cirkevného zboru priateľsky, bez namyslenosti a dištancovania sa. Obklopili sa spoločnosťou inteligencie, ale aj prostých ľudí – to ich držalo. Snažili sa neizolovať sa od katolíckych rodín, ktoré si náklonnosť evanjelického farára veľmi vážili a v dobrej úcte a priateľstve sa snažili vychádzať s katolíckym kňazom. Takmer vždy boli medzi ľuďmi veľmi obľúbené. Držala ich aj zásada, že človek, ktorý sa venuje práci a svojim záľubám, nemá čas na klebety, ohovárania, intrigy a ľudia si ho vážia. Morálka, uctievanie hodnôt, vzťah k človeku, pracovitosť, to si obyčajní ľudia na ženách farárov najviac vážili. Medzi farárskymi rodinami a cirkevníkmi sa vytvorili hlboké ľudské vzťahy, ktoré neochladli ani vtedy, keď farár vymenil kňazskú stanicu.

preklenie úskalí

Farárske rodiny sa častokrát sťahovali. Bolo to z rôznych dôvodov. Najčastejšími boli dva: najdôležitejšou prioritou pre farára bolo budovanie zboru v ktorom pôsobil. Nakoľko štát

zámerné nezveľaďoval kostoly a fary ako objekty zhromažďovania sa ľudí a miesta príbytkov, bola to úloha farára. Keď sa toto jeho poslanie v zbere naplnilo, mal vnútorný pocit potreby zveľaďiť ďalší cirkevný zbor a preto sa presťahoval na iné miesto. Ďalším dôvodom bola skutočnosť, že v odľahlých dedinách nebolo možností na štúdiá pre deti a preto sa presťahoval do iného zboru, kde tá možnosť bola. Niektoré farárske rodiny sa z týchto dôvodov sťahovali aj sedemkrát. Sťahovanie bolo náročné najmä pre ženy. Veď išlo o vybudovanie nového domova, nového hniezda pre deti, vytvorenie priestoru pre prácu manželovi, spoznávanie nových ľudí, nových spôsobov a miestnych zvyklostí.

Núka sa aj otázka o spokojnosti žiť po boku manžela – farára.

„Nelutujem, že som manželkou farára. Samozrejme farára, ktorý je ku mne tolerantný, pozorný a milý, ktorý je dobrým otcom nášho syna a prívetivý človek ku všetkým. Môj manžel taký je a preto niektoré problémy, ktorým sa žiaden človek v živote nevyhne, sme doteraz vždy spoločne a s Božou pomocou zvládli.“ (K. M.)

„Je mi veľkým zadosťučinením, keď mnohí bývalí poslucháči spomínajú na môjho manžela ako svojho profesora, ktorému mohli úplne dôverovať.“ (E. P.)

„Môj manžel za celý život neprehovoril na mňa zvýšeným hlasom. Byť farárkou – to bol život ťažký, ale krásny.“ (M. L.)

záver

Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku vyvíja úsilie „nenechať bokom nikoho v našich rodinách. Nekývnuť rukou nad nikým v rodinách našich zborov. Hľadať neúnavne a trpezlivo, ako dobrý rybár spôsoby, ako láskavo a naliehavo zachytiť ľudí do siete Božieho kráľovstva. Samozrejme pri rešpektovaní slobody človeka. Lebo iba rozhodnutia vykonané v slobode človeka, Božieho dieťaťa, majú pred Bohom cenu.“ (6)

Manželky evanjelických farárov, ktoré sa aktivizovali v službe pre cirkev, spolu so svojimi životnými druhmi vytvárali mimoriadne hodnoty pre evanjelickú cirkev. V pozíciách manželiek perzekuovaných kňazov v 50. rokoch 20. storočia – období nezičlivom pre cirkev, morálne i mravne obstáli, vychovávali deti a pestovali rodinné vzťahy. Vytrvali a dokázali neuhnúť.

Medzi nimi „sú ženy, ktoré vedeli a vedia dávať toľko, že život s nimi prekypuje vrchovitou plnosťou. Neušlo sa im veľa slávy, majetku ani peňazí. A predsa dokázali vyšperkovať život vzácnejšie, než mnohí vládcovia a králi. Ťažko a úporne – srdcom – ryžovali zrnká dobra, kde druhí videli len hlušinu šedivosti. Tvrdo a neľahko brúsili svoje činy, v ktorých iní videli iba plytkosť okamihu. Mlčky a pokorne – vráskami a šedinami prijímali nepriazeň, keď druhí nevideli na ľudské teplo odkázanú dušu. Boli a sú také ženy. Vedeli dať, aj čoho sa im samým nikdy nedostalo a nepýtali za svoj podarúnek zmenku. Stačilo im, že v pravej chvíli zaplätali diery, ktorou sa do života druhých začal vkrádať tieň. Žijú a stále dávajú viac, ako je všetko, čo majú.“ – hovorí text neznáameho autora.

***Ctené a milé sestry,
viem, že každá doba prináša svoje starosti a trápenia. Niektoré nás zocelia, iné nás môžu rozbiť. Želám Vám všetkým veľa síl prechádzať úskalia a problémami, pri dobrom zdraví mnoho lásky, potešenia a radosti. A pri všetkom tom nech Hospodín kráča pred Vami.***

S úctou a srdečným pozdravením Vaša

Slavomíra Očenášová-Štrbová

poznámky:

1

FILO, J.: Rodina – duchovný dom cirkvi. In: *Evanjelický posol spod Tatier*, roč. 92, č. 26, s. 1, ISSN 0139-8768

2

FILO, J.: Rodina – duchovný dom cirkvi. In: *Evanjelický posol spod Tatier*, roč. 92, č. 26, s. 8, ISSN 0139-8768

3

HLOŠKOVÁ, H.: Kategória minulosti v rozprávačskej stratégii. In: *Slovenský národopis*. Roč. 44, č. 3, 1996, s. 320-321.

4

KOŠTIALOVÁ, K.: Miesto socio-profesijnej skupiny v urbánnom prostredí. Rigorózna práca. Univerzita Konštantína filozofa. Nitra, 2001, s. 50

5

FILO, J.: Rodina – duchovný dom cirkvi. In: *Evanjelický posol spod Tatier*, roč. 92, č. 26, s. 9, ISSN 0139-8768

6

FILO, J.: Rodina – duchovný dom cirkvi. In: *Evanjelický posol spod Tatier*, roč. 92, č. 26, s. 8, ISSN 0139-8768